

Boseigenaren en samenwerking

[944]

C. W. J. BARON DE WEICHS DE WENNE
Boseigenaar en rentmeester

In voorafgaande uiteenzettingen is aangetoond, dat door samenwerking in de bosbouw mogelijkheden aanwezig kunnen zijn, om in de toekomst het Nederlandse bos te handhaven. Met name betreft het hier het particuliere bos.

Recente cijfers tonen het volgende aan: in Nederland is ± 156.000 ha particulier eigendom, dus niet van staat, gemeenten en verenigingen, dit is $\pm 60\%$ van de totaal beboste oppervlakte. Ongeveer 23% is eigendom van gemeenten en verenigingen en $\pm 17\%$ is eigendom van het Staatsbosbeheer.

Het aantal eigenaren dat minder dan 10 ha bezit bedraagt rond 11.000; het aantal dat meer dan deze oppervlakte bezit is ± 1650 of 15% van het totaal aantal eigenaren. Bij de eerstgenoemde groep bevinden zich veelal landbouwers, die voorheen de opbrengsten uit hun bezit in eigen bedrijf gebruikten en beleggers, die het bezit van enig onroerend goed, waarbij geen andere gerechtigden betrokken zijn, op prijs stellen. Bij de laatste groep worden de eigenaren aangetroffen, die trachten hun bezit voor zover dat uit bos bestaat, als zodanig in stand te houden. Het zijn veelal hun voorouders geweest, die voor de aanleg hebben gezorgd.

De vele variaties, waarin het Nederlandse bos voorkomt, getuigen van de grote verscheidenheid in doelstelling, waarmede de bossen door hun vroegere bezitters werden aangelegd en geconserveerd. Bij de een nam het bos een belangrijke plaats in bij de uitoefening van de jacht, bij de ander diende het bos de plaats te zijn, waar men de noodzakelijke rust kon vinden en kon genieten van de schoonheid van de natuur. Al naar gelang de wijze, waarop men meende het beoogde te kunnen benaderen, werd dit in de aanleg tot uitdrukking gebracht. Dat met de opbrengsten van brandhout en gierf hout, de kosten van aanleg en onderhoud konden worden bestreden, was een aangename bijkomstigheid.

Voor alles was het bezitten en beheren van bos een spel met de natuur, met als uitgangspunt het respect voor de schepping. Indien men thans de schoonheid van het Nederlandse landschap met zijn fraaie bossen, boomgroepen, singels e.d. aanschouwt, kan slechts geconcludeerd worden, dat de particuliere boseigenaar in het verleden, zonder enige hulp van derden, op voortreffelijke wijze zijn werk heeft vericht. Reeds van Malraux, de bekende Franse auteur, die een voor die tijd zeer progressieve richting voorstond, kan de volgende uitspraak worden vernomen, waar hij sprekend over de grondbezitters en de boeren, hen betitelt als: „les conservateurs des valeurs”. Colijn spreekt in dezelfde geest, wanneer hij in zijn tijd de bouseigenaren reeds noemt „de handhavers van grote waarden, waarden voor het gehele volk, waarden voor cultuur, beschaving en wetenschap”. Ook nu nog beschouwen de bouseigenaren hun bezit als een waardevol erfgoed, dat zij met liefde en zorg

dienen te behandelen, teneinde het weer ongeschonden over te dragen aan het nageslacht.

Het is echter voldoende bekend, dat het thans voor de bouseigenaar niet meer mogelijk is, om deze opdracht na te komen. De opbrengsten zijn te gering om zelfs het meest elementaire onderhoud te kunnen bekostigen. Het bos, dat voor velen uit de naaste omgeving altijd een bron van werkgelegenheid is geweest, is als zodanig nauwelijks attractief. De bouseigenaar die een tiental jaren geleden nog in staat was om met eigen mensen en machines op de juiste wijze bosbouw te plegen, voelt zich thans met de rug tegen de muur geplaatst en weet niet meer hoe het opkomend verval tegen te houden. Dat velen hun toevlucht nemen tot het verkopen van hun bezit is begrijpelijk. Het is echter een overdragen van de moeilijkheden.

Het verstedelijkte en verarmde woonklimaat verschaft thans echter aan het Nederlandse bos op nationaal niveau een nieuwe functie. In feite is het dezelfde functie, die de oorspronkelijke eigenaar bij de aanleg ook veelal aan zijn bezit heeft gegeven. Daarnaast wordt sterker dan voorheen, de culturele en wetenschappelijke waarde van het bos gevoeld als een gegeven dat alle aandacht vereist en behouden dient te blijven. Er mag niet uit het oog worden verloren, dat het bos deze waarde heeft verkregen als gevolg van de ondernemingslust van zijn oorspronkelijke eigenaar. Het conserveren van deze waarde mag niet tot gevolg hebben dat de huidige eigenaar, zonder enige vorm van schadevergoeding, wordt gedupeerd.

De particuliere bouseigenaar die van zijn bezit houdt en dit in stand wil houden, zal in principe de laatste zijn die het toenemende belang van zijn bos betreurt. Een ieder die blijk geeft de schoonheid en de rust van het bos te waarderen wordt welwillend ontvangen en hij zal zonder enige belemmering zijn weg kunnen zoeken in het particuliere bos.

De moderne wijze van stedenbouw zal naar een catastrofe leiden, indien niet tijdig wordt gezorgd, dat de bewoners van deze steden compensatie voor de stank, het lawaai en de beklemming kunnen vinden in uitgestrekte gebieden waar, naast rust, stilte heerst en de lucht nog zuiver is. De particuliere bouseigenaar is volgaarne bereid in dit proces een positieve functie uit te oefenen. Hij wil hiertoe niet alleen zijn bossen open stellen, doch ook zijn bezit in stand houden.

Dit is voor hem echter alleen dan mogelijk, indien hem de middelen hiertoe direct en rechtstreeks worden verstrekt. Ondanks het feit dat de eventuele opbrengsten der houtprodukten inmiddels als bron van inkomsten zijn te verwaarlozen, dient hij toch de gebruikelijke wijze van verzorging toe te passen. Blijft dit achterwege dan zal het bos dusdanig in verval raken, dat het elke functie volledig gaat verliezen. Gedurende vele jaren kan men het vellen van volwassen, uitgegroeide bomen uitstellen, doch eens zullen deze afsterven en moeten er nieuwe worden geplant. Het is een levenscyclus die zich bij al het geschapene voordoet. Daarnaast tonen bedrijfseconomische onderzoekingen van de laatste jaren bovendien aan, dat de verliezen per ha particulier bos aanmerkelijk lager zijn dan bij ander bos.

Voordat de bouseigenaar een besluit wil nemen op welke wijze hij voor de

toekomst zijn bezit in stand zal trachten te houden, dient hij eerst weer vertrouwen in zijn eigen bezit te krijgen. Thans verkeert hij immers veelal in de situatie, waarin hij zich slechts bedreigd voelt. Bedreigd door de toenemende verliezen, en de slechte financiële vooruitzichten voor de toekomst; door bepaalde politieke groeperingen, die zijn bezit langs geruisloze weg willen confisceren; door de houding van overheidsvertegenwoordigers die ten einde hun „hobbies” veilig te stellen de eigenaar zoveel mogelijk beperkingen opleggen; door de eenzijdige en terughoudende wijze, waarop door de overheid voorwaarden zijn gesteld bij het aangaan van onderlinge overeenkomsten; door de mens die bij voorkeur zijn afval en vuilnis in of langs de bossen stort; door de jeugd, die met het lawaai van haar eigen omgeving de stilte van het bos wil verdrijven.

Eerst zal dit complex van bedreigende factoren weggenomen moeten worden, voordat de boseigenaar bereid zal zijn om weer, zoals voorheen, zijn geld en arbeid in zijn bosbezit te investeren.

Om dit te bereiken zal er op grote schaal samenwerking noodzakelijk zijn. Samenwerking zowel tussen de overheid, het publiek en de boseigenaren, alsook tussen de boseigenaren onderling. De overheid dient op veel ruimere schaal de boseigenaar te steunen. In de allereerste plaats kan zij dit doen door op ruime schaal advies en voorlichting te geven; niet alleen op technisch gebied, doch ook in de meer economische sfeer. Daarnaast dienen er maatregelen te worden genomen voor het stichten van nieuwe fabrieken, die het hout dat niet meer als mijnhout kan worden benut, in grote hoeveelheden kunnen verwerken. Op korte termijn zullen de bijdragen, die ter beschikking worden gesteld om de bossen voor de recreatie te behouden, belangrijk moeten worden verhoogd, terwijl ook de voorwaarden dienen te worden verlicht. Er zullen verder nog velerlei maatregelen dienen te worden getroffen, die direct of indirect, de boseigenaar financieel meer armslag zullen geven, zoals het verlenen van vrijstelling van vermogens- en successiebelasting; het in ruime mate toestemming geven tot het winnen van zand en grind en het exploiteren van campings; het verschaffen van renteloze voorschotten 'bij herinplant of uitbreiding van bossen en lanen.

Het publiek dient niet alleen respect te krijgen voor andermans bezit, doch het moet duidelijk beseffen dat het juist eigen belang is, dat de natuur stil en ongeschonden blijft.

De boseigenaren zullen zich onderling intensief dienen te beraden of ook zij niet nieuwe wegen moeten inslaan, ten einde van de uitgaven meer nut te hebben. Het is bekend dat de boseigenaar van oudsher een individualistisch standpunt heeft ingenomen met betrekking tot het gebruik en het onderhoud van zijn bezit. Enerzijds heeft dit een grote verscheidenheid in aanleg tot gevolg gehad, anderzijds heeft dit ook altijd betekend dat op een enkele uitzondering na, een bosbezit door een eigen ploeg is onderhouden. Het „bedrijf” is grotendeels self-supporting wat betreft mensen en materiaal.

Zoals men elders in het bedrijfsleven wordt geconfronteerd met gunstige resultaten na fusie of als gevolg van coöperatief werken, zo moet het ook bij het onderhoud van de bossen mogelijk zijn om, door gezamenlijk

een „pool” te vormen, de stijging der kosten op te vangen. Uit het buitenland is reeds sedert 1949 bekend het initiatief van Salzhausen, waarbij 278 boscigenaren met gezamenlijk 5290 ha bos, besloten om gezamenlijk op coöperatieve basis hun bos in stand te houden. Hiertoe kwam het meeste personeel in dienst van de coöperatie, terwijl ook de machines coöperatief werden geëxploiteerd. In Nederland is slechts bekend, dat zeer incidenteel door enkele boscigenaren wordt samengewerkt.

Indien ook de bosbezittende gemeenten, alsmede het Staatsbosbeheer, de verenigingen en stichtingen met bosbezit bereid zouden zijn om hun medewerking te verlenen moet het mogelijk zijn om plaatselijk en regionaal tot bepaalde organisatievormen te komen, waarbij mensen en materiaal, beheerd van een centraal punt uit, worden ingezet voor de instandhouding van de aanwezige bossen. Dit behoeft niet in te houden, dat geen enkele boscigenaar nog personeel in dienst zal hebben.

Bij ieder bosbezit met enig oppervlakte zullen er geregeld werkzaamheden voorkomen, die beperkt van omvang zijn, doch bijvoorbeeld speciale terreinen vakkennis vragen en beter kunnen worden uitgevoerd door een enkele man dan door een hele ploeg. Evenmin behoeft zich de consequentie voor te doen dat de plaatselijke loonwerker uitgeschakeld zal worden. Afhankelijk van de omstandigheden zal de verkoop op stam, waarbij de velling geschiedt door de afnemer, gehandhaafd kunnen blijven.

De samenwerking zou met name kunnen geschieden ten aanzien van het kopen en/of opkweken van plantgoed; het plantklaar maken van de percelen en beplanten zelf; het eerste onderhoud van de beplanting zoals opschonen en spuiten; snoeien, dunnen; het verwijderen en eventueel gereed maken voor afvoer van dode en kaprijpe bomen. Een samenwerkingsorgaan zou door die boscigenaren gesteund dienen te worden, waarvan het bezit in eenzelfde plaats of gebied is gelegen. Niet alleen de grotere bezittingen worden hier beoogd, doch zeer zeker ook die van geringere omvang. Zouden immers veel tussengelegen kleinere bezittingen uitgesloten blijven, dan is het niet mogelijk, dat een bepaald gebied over een geheel van goed onderhouden boscomplexen zal blijven beschikken.

Over de meest gewenste bestuursvorm kan worden opgemerkt, dat men hiervoor niet aan een bepaald schema gebonden behoeft te zijn. De boscigenaren die in principe bereid zijn om samen te werken, dienen zelf het voor hen meest gewenste systeem te kiezen. In het algemeen zal het er wel op neer komen, dat door en uit de eigenaren een bestuur zal worden gekozen. Het aantal uit te brengen stemmen zou afhankelijk kunnen worden gesteld van de oppervlakte bos, die men bezit.

Enerzijds moet het mogelijk zijn, dat het samenwerkingsorgaan zelf over personeel en machines beschikt, anderzijds kan het gewenst zijn, om alleen maar op te treden als gespreksorgaan met bijvoorbeeld cultuurmaatschappijen, loonwerkers e.d. aan wie het voorkomende werk wordt uitbesteed en waarmee de voorwaarden enz. die voor alle samenwerkenden zullen gelden, worden opgesteld. Een gezamenlijke regeling van uit te voeren werk zal de kosten kunnen verlagen. Er kan zich natuurlijk ook een combinatie van de hier

geschetste mogelijkheden voordoen. Door of namens het samenwerkingsorgaan zal voor ieder jaar een werkplan moeten worden opgesteld, waarbij alle bossen zijn betrokken. Een en ander uiteraard in nauwkeurig overleg met iedere boseigenaar.

Ten aanzien van de kosten kan worden gesteld, dat men in ieder geval in principe bereid moet zijn om de ontvangsten, die met de bosbijdrageregeling worden uitgekeerd, ter beschikking te stellen. Hiermede dienen de algemene kosten van toezicht en administratie en van het onderhoud te kunnen worden bestreden. Voor incidentele werkzaamheden, die slechts een keer per omloop voorkomen, zoals planten en vellen, zouden aanvullende bijdragen per object dienen te worden gefourneerd.

Om tot dergelijke samenwerkingsorganen te komen zal het noodzakelijk zijn, dat de bijdragegrens wordt verlaten, indien een eigenaar met minder dan 10 ha aaneengesloten bos bereid is mee te werken. Eveneens dienen de kosten van leiding, administratie en toezicht behoorlijk te worden gesubsidieerd.

Het meest gewenste aantal ha per orgaan is niet nauwkeurig vast te stellen. De leeftijd van het aanwezige bos, alsmede de samenstelling en de kwaliteit hiervan, de natuurlijke begrenzing van het gebied, de samenwerkingsvorm, alsmede de aard der uit te voeren werkzaamheden, en vele andere omstandigheden zullen bepalend zijn. Er mag worden verwacht dat een samenwerkingsorgaan, dat niet sterk zal of kan mechaniseren en groot werk zal uitbesteden, een kleiner territorium zal omvatten dan een orgaan, dat bijna al het voorkomende werk met eigen machines zal doen.

Het dient te worden voorkomen, dat de opzet zo groot wordt, dat het geheel niet meer is te overzien en de employé's overwegend de dienst gaan uitmaken (zie waterschappen e.d.). De boseigenaren moeten zelf zoveel mogelijk bij de organisatie en het werk betrokken blijven, ofschoon delegatie soms onvermijdelijk en gewenst zal zijn.

Indien in de naaste toekomst initiatieven genomen zullen worden om te komen tot de oprichting van samenwerkingsorganen van boseigenaren, dan zullen de aanloopkosten aanvankelijk door stimuleringsubsidies moeten worden opgevangen.

Tenslotte kan worden geconcludeerd, dat het mogelijk moet zijn dat onder volledig behoud van zelfstandigheid en particulier eigendom, de boseigenaar, in samenwerking met zijn collega's zijn taak die hij steeds op zo'n voortreffelijke wijze heeft vervuld, namelijk het stichten en onderhouden van het Nederlandse bos, kan blijven voortzetten.